

ספר נעם אלימלך

להרה"ק רבי אלימלך מליו'ענסק זיע"א

זה החיבר אשר חיבר ה"ה הרב המקובל החסיד המפורסם
איש אלקים קדוש יאמר לו

אשר מעייניו יוצא חוצה ותורתו אמונתו
תורת אמת על חמשה חומשי תורה
כאשר עיניכם תחזינה מישרים.

גם כמה ליקוטים על פסוקים וגמרות
ודרשים מיוסדים על אדני פז
להורות לעם ה' דרך ה' את המעשה אשר יעשון.

(נוסח שער דפו"ר לבוב תקמ"ח)

מהדורה חדשה ומפוארת, מאירת עינים, מוגהת בהגהה מדויקת ומתוקנת, נוספו אלפי מראי
מקומות וצינונים, נפתחו ראשי תיבות וקיצורים, הקטעים הולקו לפסקאות קצרות, נוספו
סימני פיסוק וניקוד, בתוספת כותרות משנה, והערות ביאור עם ציונים והשוואות לדבריו

יו"ל בס"ד על ידי מכון "אור לישרים" ירושלים – נהריה
שע"י ישיבת אביר יעקב "אור מאיר ושמחה" נהריה
שנת תש"פ לפ"ק

נועם אלימלך

להרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע א

וזאת למודעי

ידועים דברי הרה"ק רבי ישעיה מפשעדבורז זי"ע, שספר נועם אלימלך אינו כפשוטו, ואמר שהיה יכול לחבר פירוש וביאור אשר בכל דף יהיה רק שורה אחת הספר נועם אלימלך ושאר הדף יהיה הפירוש, כי עמקו דבריו עד מאוד. וכך גם התבטאו הרבה צדיקים זי"ע שאי אפשר להשיג עומק דבריו.

ועל כן באנו בזאת במודעא רבא לאוריינתא, כי כל הדברים שנוספו כאן בספר הקדוש, אינם באים לקבוע פירוש לדבריו הק', כי גבהו דרכיו מעל גבוה, ולא מחשבותיו מחשבותינו, אלא הם דרך אחת בהבנת דבריו הקדושים והנשגבים והצעת דברים על פי הבנת הכותבים, ויען שכל עיקר מגמתנו וכוונתנו לסייע בידי הלומדים ולהרבות את הלימוד בתורת רבינו למען יהיו שפלותיו הק' דובבות, על כן הצענו את הדברים בעצת צדיקים וגדולי ישראל, ושטוחה בקשתנו לפני הלומדים אשר יראה להם פירוש שונה בדבריו, או כל הארה והערה, אנא יודיענו ויהיו בכלל מזכי הרבים.

יוצא לאור על ידי מוסדות **אביר יעקב** נהריה

מכון **אור לישרים** ירושלים

בראשות הרב **שלמה אביחצירא** שליט"א

עורך ראשי

הרב **מנחם מנדל פומרניץ**

עורכים ומבקרים

עורך אחראי: הרב **נתנאל וולנר**

מבקר אחראי: הרב **אהרן פישר**

הרב **יחיאל אורבך**, הרב **זושא דינקלס**, הרב **ישראל ורשביאק**,

הרב **צבי כהן**, הרב **זעליג רוזנשטרן**, הרב **משה רנד**

עיימוד: הרב **אשר וועג**

הפצה והזמנות: **'היכלי תורה'**

באירופה:

tel. 44-191-430-0333

fax. 44-191-430-0555

בארצה"ב:

tel. (718) 437-0054

fax. (718) 437-3514

בארץ ישראל:

מל'. 02-9924603

פקס. 03-5435884

©

כל הזכויות שמורות

לישיבת **אביר יעקב**

אור מאיר שמחה נהריה

רח' **אביר יעקב** 27

נהריה

הואיל ומושקע במהדורה זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ דין תורה ולהבדיל ע"פ הזכויות בכל המדינות, אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה צילום והעתקה כולל העתקה חלקית או אחסנה במחשב או מאגר כל שהוא כל חלק מהספר, וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס ובהוספות. הספר נמכר רק על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדין. ושארית ישראל לא יעשו עולה.

נדפס בארץ ישראל

על נייר חו"ל

שאין בו חשש חילול שבת

Printed in E. Israel

הארות והערות יתקבלו בברכה

מכון **אור לישרים**

רח' **יוסף חכמי** 30 ירושלים

פקס: 03-5423180

פרקי תולדות

הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א

יו"ל בס"ד על ידי מכון "אור לישרים" ירושלים - נהריה
שע"י ישיבת אביר יעקב "אור מאיר ושמוחה" נהריה
שנת תש"פ לפ"ק

תוכן הענינים

תולדות ופרקי חיי הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זיע"א

ה	ערש לידתו
י	בדרכי החסידות
כא	האחים הקדושים
כו	גלות האחים הקדושים
לד	חבוקה ודבוקה בך
לט	ותורה יבקשו מפיהו
מג	עבודה שבלב זו תפילה
מח	על כן משכתיך חסד
נב	כי אם ליראה
נו	והצנע לבת עם אלהיך
סג	שובה ישראל עד ה' אלהיך
עב	זה השלחן אשר לפני ה'
עד	צדיק מושל
פד	בפי ישרים תתרומם
פה	בהאי קמירא איתקמר
פז	הספר הקדוש - בספרן של צדיקים
צג	קדושת הספר
צח	לימוד בספר
קד	מסוגל לתשובה
קה	סגולת הספר
קי	סודות הספר

תולדות ופרקי חיי הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א

"ונהר יוצא מעדן" - אמר הרבי רבי זושא מהאניפולי זיע"א, כוונת הכתוב למגיד הגדול והקדוש רבי דב בער ממעזריטש זיע"א, שיוצא הוא מ'עדן' - שקיבל השפעתו והמשכת כוחו של אור שבעת הימים מרן הבעל שם טוב הקדוש זיע"א. "להשקות את הגן" - שממנו הולכת השפעתו ונמשכת לאחי הקדוש הרבי רבי אלימלך, שהוא העיקר שבתלמידיו. "ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים" - וממנו הלכה תורת החסידות והתפשטה על פני תבל, על ידי ארבעת איתני עולם, תלמידיו הקדושים, הרה"ק רבי אברהם ה'אוהב ישראל' מאפטא זיע"א, הרה"ק רבי יעקב יצחק ה'חוצה מלובלין' זיע"א, הרה"ק רבי ישראל ה'מגיד מקאז'ניץ' זיע"א, והרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זיע"א^[א].

"וכבר יצא טבעו בעולם ושמעו הטוב הולך בכל המדינות, והעמיד תלמידים הרבה ורבים השיב מעון, באשר נודע ביהודה וב ישראל גדול שמו, לכל היד החזקה אשר עשה לעיני כל ישראל" - כותב הרה"ק רבי אברהם משה מפשעווארסק בהסכמתו לספר הקדוש 'נועם אלימלך' - "אמנם מחמת מיום אשר נתן לי אלקים לב לדעת ועינים לראות חסידותו ופרישתו של אדמ"ו לא זזתי מכותלי בית מדרשו, ותמיד הייתי מסתופף בצלו צל החכמה והיראה, ויראתי בפצותי שיח לספר בשבחו שלא אפגום בכבודו, כי הן אלא קצות דרכיו ואם אמרתי אספרה גודל מדרגותיו קצר המצע מהשתרע ומיום אשר נלקח ממנו ארון אלקים מאנה הנחם נפשי כי חשכו הרואות בארובות".

וכה דברי הרה"ק בעל ה'תפארת שלמה' בספרו^[ב]: ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר הם חיים עודנה. הפירוש בזה להבין גודל מעלות הצדיקים הממשיכים עוצם קדושתם לדור דורות הבאים אחריהם עליהם תופע נהרה מאור הקדושה אשר הורישו לתלמידיהם ותלמידי תלמידיהם לדור ודור, כאשר עינינו תחזינה מישרים מגודל מעלות הרב הקדוש מוהר"ר אלימלך זלה"ה אשר זה קרוב שמונים שנה שהלך לעולמו. ועד היום תופע אורו הקדוש לדור דור תלמידי תלמידיו כנהר שאינו פוסק לכל מי שבא לטהר זי"ע.

ואם יש את נפשך לידע עד היכן הדברים מגיעים, צא ולמד ממה שאמר הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע בצאתו מן האוהל בליז'ענסק לאחר שהשתטח על ציון קדשו של רבינו: "אילולי הרבי רבי אלימלך לא נותר עד היום יהודי בעולם"^[ג]. ואילו הרה"ק רבי שלום מבעלזא התבטא פעם ואמר: הכרתי יהודי שהכיר את אמו של רבינו, הרבי רבי אלימלך זיע"א, ולולא זאת לא הייתי מאמין שהרבי רבי אלימלך היה ילוד אשה^[ד].

[א] אהל נפתלי. [ב] ליקוטים - קהלת ב כו. [ג] אדמור"י בעלזא. [ד] אוצר ישראל.

כל צדיקי הדורות קילסו והפליגו בדברות קדשן את מדרגותיו הנעלות של רבינו קדוש ישראל הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א, הרה"ק בעל ה'דברי חיים' מצאנז זי"ע אמר בשם רבו הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ, כי אם היה הרבי רבי אלימלך בזמן התנאים היה תנא, ואם היה בימי האמוראים היה אמורא, ואילו היה בימי האבות הקדושים, היו מוסיפים לאמר 'אלהי אלימלך'^[א]. ואילו הרה"ק רי"א מזידיטשוב אמר שקבלה בידו, שלרבי רבי אלימלך היו מדרגות שלא היו בעולם מימות הנביאים^[ב]. והפליא הרה"ק מצעשינוב זי"ע לאמר כי מה שאמר הרה"ק בעל 'אור לשמים' בספרו^[ג] בשם ספר 'ברית מנוחה' כי מה שנאמר בגמרא^[ד] 'אם הראשונים כבני אדם' וכו', זה נאמר לדורותם, אבל הדרא בתראה יהי' יותר גדולים מדורות ראשונים, כוונתו היתה לרבינו, הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק^[ה].

והנה, מי יוכל לבוא ולתאר קצת דרכיו בקודש ולהביט בפני השמש, באור קדושתו הזורחת ומאירה פני תבל ומלואה אף כי אחרי מותו, ומה גם שלמדים אנו מדרכיו, ומעשה היה שנכנס פעם לבית מדרשו בשעת לילה מאוחרת, וראה את הרה"ק רבי אהרן מזיטאמיר שהיה מתלמידיו של הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב יושב ולומד. ושאלו, הלא אתה מתלמידי הרה"ק מברדיטשוב ומה מחפש הנך פה. והשיב רבי אהרן כי מכיר הוא כבר את רבו, ובא הנה כדי להכיר גם את רבינו. לשמע דבריו אחז בו רבינו בבגדו ואמר: "סבור אתה שמכיר אתה את רבך? אפילו בבגדו אין לך השגה, ובוודאי שלא תוכל להכיר ולהשיג אותו בעצמו"^[ו].

ואיככה אפוא נפצה פה ונמתח קולמוס על פני הגוויל לכתוב אורחותיו בקודש, אלא שחזקו עלינו דברי רבינו בספרו הקדוש^[ז], אודות מעלת הסיפור מהצדיקים, וזה לשון קדשו: 'ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות בהוציאך כו' תעבדון' כו', דהנה סימן טוב לאדם כשהוא שומע מספרים ממעלות הצדיקים ועבודתם בקדושה לשמו יתברך באמת אם באותו הפעם לבו חושק ומתלהב מאד מאד שיזכה גם הוא לעבוד השם יתברך באמת זה הוא סימן טוב שהשם עמו וזה דבר ה'. וזהו 'זה לך האות' שאני אומר לך 'בהוציאך כו' תעבדון על ההר הזה' זה יהיה לך לסימן ולאות. אם יהיה לך בוער ומתלהב לעבודתי בשומעך זאת בזאת תדע שאני עמך.

וצדיקי קדם בכל הדורות היו חרדים לשמו ולזכרו, ומספרים מאורחותיו והנהגותיו, ללמוד מהם מוסר יראת שמים ודרכי חסידות טהורה, וכמסופר כי הרה"ק בעל ה'דברי חיים' מצאנז שאל פעם למלמד דרדקי אם לומד עם הילדים מוסר ויראת שמים, בבארו שכוונתו לסיפורים מהאחים הקדושים הרבי רבי אלימלך והרבי רבי זושא^[ח]. אף אנו נלך

[ה] אוצר ישראל בשם הרה"ק רבי איציק'ל מפשעווארסק.
[ו] אהבת שלום תנינא.
[ז] פרשת תצוה.
[ח] שבת קיב. עיי"ש.
[ט] דבר אלימלך בשם הרה"ק רבי איציק'ל מפשעווארסק.
[י] ספרן של צדיקים.
[יא] נועם אלימלך - פרשת שמות.
[יב] הרה"ק רבי איציק'ל מפשעווארסק (אוצר ישראל שם).

פְּרִשֶׁת בְּרֵאשִׁית

ישראל תורה וביכורים ענין אחד הם

בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים כו' (ב 6). וְאֵינִי פִּירוּשׁ רִשׁ"י, 'רֵאשִׁית' בְּשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל הַנִּקְרָאִין 'רֵאשִׁית' (ימ"ס ז ג), וּבְשִׁבִּיל הַתּוֹרָה הַנִּקְרָאת 'רֵאשִׁית' (משל"ח כ כג). וּבְכַמְדָּרְשׁ נִמְי אֵיתָא (ז"ר ב 7) בְּשִׁבִּיל מִצְוֹת בְּפִירוּשׁ שְׁנִקְרָאִין 'רֵאשִׁית'. וְאֵינִי לֹמֵר דְּכָלֶם לְדַבֵּר אֶחָד נִתְכַּנְּנוּ, דְּמֵר אָמַר חָדָא וְלֹא פְּלִיגִי. דְּאֵיתָא בְּמִשְׁנָה (אבות פ"א מ"ז) עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלֵם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסִדִּים. וְאֵיתָא בְּמִשְׁנָה (ס"ט מ"ח) עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלֵם קָיָם, עַל הַדִּין וְעַל הָאֱמֶת וְעַל הַשְּׁלוֹם. וְיֵשׁ לֹמֵר נִמְי, דְּלְדַבֵּר אֶחָד נִתְכַּנְּנוּ. *

ע"י התאמצות בעבודת ה' יבא לתורה לשמה

דְּהִנֵּה לְפָנֵינוּ שְׁלֹשׁ מִדְּרָגוֹת הָעֲבוּדוֹת הַבוֹרָא

יִתְעַלֶּה. הָאֶחָד הַתּוֹרָה, לְלַמֵּד לְשִׁמָּה, וּבִקְאֶמֶת הַתִּירוּ לָנוּ חו"ל אֶפְלוּ שְׁלֹא לְשִׁמָּה, כְּמִאֲמָרָם (פסחים ז:) לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם כו"ב, * אִם לֹא הִגִּיעַ לְמִדְּרָגוֹת לְמוֹד לְשִׁמָּה עַל כָּל פְּנִים מִזֶּה אֵל תַּנַּח יִדְּי, כִּי לֹא בְּמַהֲרָה יִגִּיעַ אָדָם לְלַמֵּד לְשִׁמָּה, כִּי אִם עַל יְדֵי הַתְּאֲמָצוֹת גָּדוֹל בְּעֲבוּדָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ שְׁמוֹ בְּכָל הַמִּדּוֹת טוֹבוֹת.

עבודת התפילה להתרפק בבורא

וּמִדְּרָגָה שְׁנִית עֲבוּדָה, הִיא הַתְּפִלָּה שֶׁהִיא עֶקֶר עֲבוּדָה שְׂבִלָּב, וְאֵיכָמוּ שְׁאָמְרוּ (תענית ג.) 'וּלְעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶּם' (דברים י"א ג) זֶה תְּפִלָּה. וְאֵיכָי הֵלֶב מִבֵּין (גריסות ב.א.), וְכֵה יוֹכֵל לְעֵלוֹת לְדְּבָקוֹת הַבוֹרָא וּלְקִשְׁר עֲצָמוּ בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְאֵיִתְפַּלֵּה הוּא לְשׁוֹן קִשְׁרִי, שְׁמִדְבָק עֲצָמוּ בְּבוֹרָא בְּרוּךְ הוּא

ביאורים

א. יתרפה מלימודו, אלא לכל הפחות יעסוק בה שלא לשמה. ד. העבודה שהיא נעשית ב'לבבכם' היא עבודת התפילה. ה. משכנו של כוח הבינה הוא בלב האדם. ו. 'תפלה' משמעה כמו 'צמיד תפיל' (מגדנר יט טו), וברש"י: 'תפיל', לשון

א. 'בראשית ברא' היינו שהעולם נברא עבור התורה ועבור ישראל שנקראים 'ראשית'. ב. בגמרא: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ג. אם האדם לא הגיע לדרגה של לימוד לשמה,

ציונים

ולזה רמז התנא בלשונו (ש"ס מ"א) כיצד מצות ביכורים, אדם יורד לתוך שדהו וראה תאנה שבכרה כורך עליה גמי, דהיינו האדם הרוצה לשבר תאוותיו, כי לב האדם מתאוה לפרי ראשון וצריך לשבר תאוותיו בזה כורך עליה גמי, פירוש יזכור יום המיתה איך יהא מונח בקבר ויצמיח עליו גמי ועשב: ואחר שיבא האדם למדת הכנעה וענווה אז יראתו ואהבתו שלימה בעבודת הבורא יתברך. וזה הוא לשון ביכורים כפשוטו, לשון בישול וגמר הפרי. וזו כמו שאמרו. בגמרא: 'לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם' (דברים י"א ג), איזו היא עבודה שהיא בלב, הוי אומר זו תפלה.

וזה כי הלב מבין. בגמרא: תנו רבנן, כליות יועצות, לב מבין וכו'. וברש"י: כליות יועצות, את הלב, עשה כן. והלב מבין, מה יש לו לעשות, אם ישמע לעצת הכליות אם לאו. ומנין שהכליות יועצות, שנאמר (תהלים טו ז) 'אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי', ומנין שהלב מבין, שנאמר (שעש"ו י) 'ולבבו יכין'. וזו דתפילה הוא לשון קשר. ראה בבאר מים חיים (פר' נחלשית): ידוע אשר לשון תפילה הוא בבחינת

וְאֵינִי פִּירוּשׁ רִשׁ"י. זה לשונו: 'בראשית ברא', אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רז"ל, בשביל התורה שנקראת 'ראשית דרכו', ובשביל ישראל שנקראו 'ראשית תבואתה'.

וְכַמְדָּרְשׁ נִמְי אֵיתָא. במדרש: בזכות ג' דברים נברא העולם, בזכות חלה, ובזכות מעשרות, ובזכות בכורים, ומה טעם, 'בראשית ברא אלהים'. ואין ראשית אלא חלה, שנאמר (מגדנר טו כ) 'ראשית עריסותיכם', ואין ראשית אלא מעשרות, היך דאת אמר (דברים י"ז ד) 'ראשית דגנך', ואין ראשית אלא בכורים שנאמר (שמות כג יט) 'ראשית בכורי אדמתך' וגו'. וְאֵינִי לֹמֵר דְּכָלֶם לְדַבֵּר אֶחָד נִתְכַּנְּנוּ. ראה עוד מה שכתב רבינו (פר' כי תבא): וזהו רמז שדרשו חז"ל 'בראשית', בשביל התורה שנקרא 'ראשית' ובשביל ישראל ובשביל בכורים שנקראים 'ראשית'. והכל אחד, הדנה שביכורים רמז על הכנעה ושפלות האדם שצריך להחזיק עצמו במדת ענווה והכנעה אמתות, כמאמר התנא (גריסות פ"ג מ"ד) הגיע להר הבית אפילו אגריפס המלך נוטל הסל על כתיפו ונכנס, זה היה למען הכנעה.

בְּדִבְקוֹת גְּדוּל. וַיִּזְוֶה מְרִמֹּז לָנוּ קֶשֶׁר שֶׁל תַּפְלִין שֶׁל יִדִּי, וַיִּלְקֹשֶׁר הַמַּחֲשֶׁבֶת שֶׁבִּלְבָב בּוֹ יִתְעַלֶּה. * וְלִזְוֶה צָרִיף הַתְּאֻמָּצוֹת יוֹתֵר, וַיִּזְוֶה תַּפְלִיל תַּמִּיד לְהֶשֶׁם יִתְבָּרַךְ בְּרוּךְ הוּא שִׁיְהִיָּה בְּעֶזְרוֹ, לְבַל יִפְרִידוּ הַיָּצֵר הָרַע מִדִּבְקוֹת הַבּוֹרָא. וַיִּכִּי טַבַּע הָאָדָם שֶׁעָלּוּל הוּא בְּמַחֲשֻׁבוֹתָיו בְּעִנְיָנֵי בְּעֶסְקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה.†

התנצלות האדם שטבעו מושך אותו לרע

וַיִּזְוֶה פֶּרוֹשׁ הַפֶּסוּק (להלן ו ט) 'וַיִּרְא ה' כִּי רַבָּה

רַעַת הָאָדָם בְּאַרְצִי', רַצָּה לֹאמַר כָּל זְמַן שֶׁהוּא 'בְּאַרְצִי' וַיִּרְבֶּה רַעַת הָאָדָם, וְעַל יְדֵי זֶה גַּם הָרַצָּה לַעֲבֹד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וַאֲיֵנוּ עוֹשֶׂה רַע, אָף עַל פִּי כֵּן מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹשְׁכָתוֹ 'רַק רַע כָּל הַיּוֹם'. 'וַיִּנָּחֵם ה'' (שס פסוק ו) פֶּרוֹשׁ, נִחָמָה הָיָה לוֹ יִתְבָּרַךְ בְּזֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאָדָם הַתְּנַצְלוֹת לִפְנֵי יִתְבָּרַךְ 'כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם', רַצָּה לֹאמַר וַיִּאֲכַמְּאֵר חַז"ל (נרכות ז). אֲלֵמְלָא שְׁלִשָּׁה מְקָרְאוֹת כּו' וְהָאֶחָד מֵהֶם 'וְאֲשֶׁר הִרְעֵתִי' (מכסא ד ו) אֶת לִבִּי שֶׁנִּתְּתִי לָהֶם

ביאורים

וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום, וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו. יא. כִּי זֶמַן שֶׁהָאָדָם הוּא 'בְּאַרְצִי' דְּהִינּוּ שֶׁהוּא בְּגוֹף הָאָרֶץ וְהַחוּמָרִי, הוּא נוֹטֶה מִטַּבְעוֹ אֶל הַתְּאוֹת, וְעַל יְדֵי זֶה 'רַבָּה רַעַת הָאָדָם'. יב. וַיִּזְוֶה שֶׁנֶּאֱמַר שִׁכַּל יִצְרָא מַחֲשַׁבּוֹת לְבוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם, דְּהִינּוּ שֶׁגַּם אִם אֵינוֹ חוֹטֵא בְּפוֹעַל, בְּכָל זֹאת אֵינוֹ יָכוֹל לְהִנָּצֵל מִהַרְוֵרִי עֲבִירָה. יג. רַק לְהַשִּׁי"ת נִחָמָה וְהַתְּנַצְלוֹת עַל כֵּךְ שֶׁעָשָׂה אֶת הָאָדָם, אָף שֶׁהוּא רַע וְחוֹטֵא.

ציונים

היא באדם קודמת לשכלו, כי התאווה מוטבעת בו מתחילת נעוריו שהוא נמשך אחר ההנאות הגשמיות ועמקן הוא הולך וגדל, עד שהיא מתגברת על השכל אשר בשבילו נוצר האדם. ועוד שהתאווה מחוברת מכוחות הטבעיים וכן היסודות, ויש לה מחזיקים ונעזרים הרבה והם המאכלים ושאר התאוות הגשמיות, והשכל שהוא עצם רוחני והוא נגזר מן העולם העליון, הוא נכרי בעולם הגופות העבים והגסים, ומפני שהוא נכרי אין לו מחזיק ועוזר אלא הכל כנגדו, ובדין הוא שיחליש השכל ותתגבר התאווה עליו בסיבת שני ענינים, האחד מפני שהתאווה באדם קודמת לשכל, והשני מפני שהתאווה יש לה מחזיקים ולא כן השכל, ולפיכך הוצרך האדם אל התורה והמצוות לחזק כח השכל ולהחליש כח התאוות, ומפני זה נצטוונו במצוות המאכלים האסורים ובמצוות העריות ובמצוות התפילה והתענית והצדקה וגמילות חסדים, שכולן להחליש כח התאווה. וזהו שאמרו חז"ל בספרי, 'והתקדשתם' זו קדושת מצוה, ואחר כך 'והייתם קדושים'. והכוונה באמרו הזה כי על ידי המצוות יחליש כח התאוות, ויתגבר כח השכל שבשבילו נברא האדם.

ויא כמאמר חז"ל. בגמרא: אמר רבי אלעזר, אליהו הטיח דברים כלפי מעלה, שנאמר (מלכים א' יז ט) 'ואתה הסבות את לבם אחורנית'. אמר רבי שמואל בר רבי יצחק, מנין שחזר הקדוש ברוך הוא והורה לו לאלהיו, דכתיב (מכסא ד ו) 'ואשר הרעותי'. אמר רבי חמא ברבי חנינא, אלמלא שלש מקראות הללו, נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל, חד דכתיב 'ואשר הרעותי', וחד דכתיב (יחזקאל יז ו) 'הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל', וחד דכתיב (יחזקאל לו ט) 'והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר'. רב פפא אמר מהכא 'ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו' (שס פסוק ט). וכרשי"ל: דכתיב 'ואשר הרעותי', וישא דקרא 'אוספה הצולעה והנדחה אקבצה ואשר הרעותי', אני גרמתי

מחובר בלשון עברי, וכן 'נפתולי אלהים נפתלתי' (נחלשית ל ט), נתחברתי עם אחותי. ז. גַּם 'תפילין' הוא מלשון 'צמיד פתיל' והתקשורות. ח. שְׂמֻקוֹם הנחת התפילין של יד הוא כנגד הלב, ונאמר בהם (דנסיס ו ט) 'וקשרתם לאות על ירך' וגו', ו'קשרתם' היינו שהאדם יקשר את לבו להשי"ת. ט. טַבַּע האדם הוא שעיקר מחשבותיו תפוסות בענינים הגשמיים של העולם הזה, ועליו להתפלל להשי"ת שיוכל לגבור על יצרו ושמחשבתו תהא דבוקה בה. י. 'לשונה כ': 'וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ

צמיד פתיל שהוא לשון חיבור ודביקות, והאדם בכוחו קשר ודיבק וקירב עולם שלמטה בעולם שלמעלה, הארץ ואשר עליה לשמים בתפילתו, ונעשה בבחינת נשקי ארעא ורקיע אהדיך, והיתה העלאת המיין נוקבין הידוע ותיכף נעשה הורדת המיין דכוורין כל ברכה ושפע ממקור הברכות וירדו גשמים על הארץ, והולידה והצמיחה ונתמלא כל השדה דשאים וצמחו האילנות כי נתנה הארץ יבולה וכו'.

ויוזוה מרמזו לנו קשר של תפילין של יד. ראה בגבורות השם (פלי"ט): מה שאמר רבי אליעזר אלו תפילין שבראש, כי תפילין על הזרוע, שישאל דבקים בהקדוש ברוך הוא ולפיכך כתיב בהם 'וקשרתם'. וזה החלוק שיש בין תפילין של יד ובין תפילין של ראש, כי תפילין של יד הוא החבור והדבוק שיש לישראל אל הקדוש ברוך הוא, וזוהו הצד אין יראה כי אם חבור ודבוק בו יתברך, שבמקום שיש חבור אין יראה. אבל תפילין של ראש ששם אין קשור רק שהשם יתברך נקרא עליהם, ובמה שהשם נקרא עליהם הוא יתברך נקרא עליהם, ואלהי ישראל, ובמה שהוא אלהיהם הוא נבדל מהם, ובזה הצד יש יראה שראוי להיות ירא מן אלהי ישראל אשר לו הגבורה.

ויוזוה מרמזו לנו קשר של תפילין של יד. ראה בגבורות השם (פלי"ט): מה שאמר רבי אליעזר אלו תפילין שבראש, כי תפילין על הזרוע, שישאל דבקים בהקדוש ברוך הוא ולפיכך כתיב בהם 'וקשרתם'. וזה החלוק שיש בין תפילין של יד ובין תפילין של ראש, כי תפילין של יד הוא החבור והדבוק שיש לישראל אל הקדוש ברוך הוא, וזוהו הצד אין יראה כי אם חבור ודבוק בו יתברך, שבמקום שיש חבור אין יראה. אבל תפילין של ראש ששם אין קשור רק שהשם יתברך נקרא עליהם, ובמה שהשם נקרא עליהם הוא יתברך נקרא עליהם, ואלהי ישראל, ובמה שהוא אלהיהם הוא נבדל מהם, ובזה הצד יש יראה שראוי להיות ירא מן אלהי ישראל אשר לו הגבורה.

ויוזוה מרמזו לנו קשר של תפילין של יד. ראה בגבורות השם (פלי"ט): מה שאמר רבי אליעזר אלו תפילין שבראש, כי תפילין על הזרוע, שישאל דבקים בהקדוש ברוך הוא ולפיכך כתיב בהם 'וקשרתם'. וזה החלוק שיש בין תפילין של יד ובין תפילין של ראש, כי תפילין של יד הוא החבור והדבוק שיש לישראל אל הקדוש ברוך הוא, וזוהו הצד אין יראה כי אם חבור ודבוק בו יתברך, שבמקום שיש חבור אין יראה. אבל תפילין של ראש ששם אין קשור רק שהשם יתברך נקרא עליהם, ובמה שהשם נקרא עליהם הוא יתברך נקרא עליהם, ואלהי ישראל, ובמה שהוא אלהיהם הוא נבדל מהם, ובזה הצד יש יראה שראוי להיות ירא מן אלהי ישראל אשר לו הגבורה.

עדיק המעלה ניצוצות קדושות אינו עריך לחסד חנם

מִדְרָגָה שְׁלִישִׁית, גְּמִילוּת חֲסִדִּים. דְּהִנֵּה בְּעוֹלָמוֹת
הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁם רַחֲמִים שְׁהוּא אֶהְבָּה
וּרְחִימָא שְׁהֶשֶׁם יִתְבָּרַךְ אוֹהֵב אֶת הַצַּדִּיק לְפִי
מַעֲשָׂיו הַקְדוּשִׁים אֲשֶׁר בְּאָרְץ עֶשֶׂה", אָךְ בְּעוֹלָם
הַזֶּה נִקְרָאִים חֶסֶד, וַיִּיָּדְהוּא אֶף לְמִי שְׁאִינוּ הֶגוֹן
הֶשֶׁם יִתְבָּרַךְ עוֹשֶׂה לוֹ חֶסֶד חֲנָם לְתַת לוֹ דִּי
מַחְסוּרָא. אֶךְ הַצַּדִּיק שֶׁהִגִּיעַ לְמִדְרָגָה וַיִּשְׁכַּח

יֵצֶר הָרָע. וַיִּזְוִיתַעֲצֵב אֶל לְבוֹ, פְּרוּשׁ שְׁהֶשֶׁם
יִתְבָּרַךְ הַתַּעֲצֵב בְּשִׁבִּיל לְבוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁנָּתַן לוֹ
לֵב אָכֵן כְּזֶה. וְנָח מִצָּא חֵן' (להלן ו ט) פְּרוּשׁ,
שֶׁנֶּחַם הָיָה צַדִּיק, וְהִפָּךְ אֶת עֲצָמוֹ מִטֹּבָה הָעֲלוּלָה
לְהַפְרִידוֹ מִדְּבָקוֹת הַבּוֹרָא יִתְעַלֶּה, וְהַתְחַזֵּק
לְהַתְדַּבֵּק בְּבוֹרָא. וּמִצָּא חֵן', וַיִּזְוִינָח' בְּהַפּוֹךְ
אֶתוֹוִין חֵן' (וזהו נחשאים נח), לְהִיּוֹת לוֹ חֵן בְּעֵינֵי
הֶשֶׁם יִתְבָּרַךְ.

ביאורים

של האדם, דהיינו על היצר הרע שנתן בו. טז. טבעו של
האדם מושך את האדם אל התאוות ומרחיקו מהש"ת, ונח
התרחק מטבעו והתקרב אל הש"ת. יז. רחמים' היינו הטבת
הש"ת לצדיקים כשכר על מעשיהם הטובים. יח. חסד' היינו
הטבת הש"ת בחסד גמור, אף למי שאינו ראוי לכך לפי מעשיו.

ציונים

דבר אחר בעולם, כי החסד מתפשט ונמשך על כל באי
עולם, כי במדה הזאת הוא יתברך שמו מנהג עולמו לקיים
אותו ולא להשגיח לעונות ולחטאים ולפושעים אשר בני
העולם חוטאים בכל יום ובכל עת ובכל רגע, והוא עושה
חסד חנם על הכל. רחמים הוא בהיותו משגיח ואומר מי
אשר חטא לי, ורואה פועל איש ומעשהו, ומשגיח עליהם
בצד הדין, ורואה ורוצה לעשות עמהם דין, ולאחר כן חוזר
ומרחם עליהם, ואינו רוצה לכלות מעשה ידיו ולעשות עמהם
רע מצד הדין, כך הוא דרך הצדיק השלם רואה לאדם הולך
בדרך לא טוב או שעשה עמו רעה ובא לידו לעשות בו
דין, ולאחר כן חוזר ומרחם עליו, אבל בלא עיון הדין או
רחמים. והחסד אינו כן, כי בלא שום דין הוא. וזהו ההפרש
אשר בין החסד ובין הרחמים. וזהו שאמרו ז"ל קם מכסא
דין ויושב על כסא רחמים, שאין רחמים נמצא זולתי
בהשגחת הדין בתחלה כפי אשר התעוררנו, ודי להשכיל.

ע"כ. וראה עוד באריכות בשערי צדק (שער י) בענין זה.
ויזו שיוכל להעלות כל הדברים הגשמיים למעלה. ראה
רמב"ם (דעות פ"ג ה"א): המנהיג עצמו על פי
הרפואה, אם שם על לבו שיהיה כל גופו ואבריו שלמים בלבד
ושהיו לו בנים עושין מלאכתו ועמלין לצורכו אין זו דרך
טובה, אלא ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי שתהיה
נפשו ישרה לדעת את ה', שאי אפשר שיבין וישתכל בחכמות
והוא רעב וחולה או אחד מאבריו כואב, וישים על לבו שיהיה
לו בן אולי יהיה חכם וגדול בישראל, נמצא המהלך בדרך זו
כל ימיו עובד את ה' תמיד, אפילו בשעה שנושא ונותן ואפילו
בשעה שבוועל, מפני שמחשבתו בכל כדי שימצא צרכיו עד
שהיה גופו שלם לעבוד את ה', ואפילו בשעה שהוא ישן אם
ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינותן גופו כדי שלא יחלה
ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה
למקום ברוך הוא, ועל ענין זה צו חכמים ואמרו וכל מעשיך
יהיו לשם שמים, והוא שאמר שלמה בחכמתו 'בכל דרכיך
דעהו והוא יישר אורחותיך' (משל ג ו). ע"כ. וראה עוד במסילת
ישרים (פכ"ו).

יד. הגמרא מוכיחה משלשה כתובים שהש"ת הוא שנתן באדם
את היצר הרע שגרם לו לחטוא, ומחמת טענה זו ישראל ניצלים
ואינם נענשים לגמרי על עונותיהם. ואחד מן הכתובים הוא מה
שאמר הקב"ה 'אשר הרעותי' דהיינו שהוא עשה את האדם
שיהא רע. טו. אל' לבו' היינו שהש"ת יתעצב' על 'לבו'

להם שבראתי יצר הרע. אלמלא שלש מקראות הללו, שמעדין
שיש ביד הקדוש ברוך הוא לתקן יצרנו, ולהסיר יצר הרע ממנו.
נתמוטטו רגלינו במשפט, אבל עכשיו יש לנו פתחון פה, שהוא
גרם לנו שברא יצר הרע.

ויזו ויתעצב אל לבו. במדרש (מנ"י נח ד): אמר ר' אבהו לא
נתאבל אלא על לבו של אדם, כאדם שעשה דבר
רע וידע שלא עשה דבר יפה, והוא אמר מה עשיתי, כך יתברך
שמו של הקדוש ברוך הוא, אני הוא שנתתי שאור רע בעיסה,
כי יצר לב האדם רע מנעוריו, הוי אומר 'ויתעצב אל לבו', אל
לבו של אדם.

ויזו נח' בהיפוך אתוויין חן'. בזהר: תא חזי, נח כד אתייליד,
קרון ליה על שמא דנחמה (נח, יימאל ליה, יימאל לעלמא, יימאל
לנחמא, יימאל לננין, יימאל לעלמא, יימאל לתמאן, יימאל לעלמא דין, יימאל לעלמא
למאן), ולהוי שמא גרים, אבל קודשא בריך הוא לאו הכי, נח'
בהפוך אתוויין חן', כמה דאת אמר 'ונח מצא חן', א"ר יוסי חן'
היינו נח', בצדיקייא שמיהון גרים לטוב, בחייביא שמיהון גרים
לביש. בנח כתיב 'ונח מצא חן בעיני ה'', בער בכור יהודה
אתהפכו אתוויי לביש, ע"ר ר"ע, ר"ע בעיני ה' (להלן נח ו) -בא
ראה, כשנולד נח קראו לו על שם של נחמה (נח, נח לו, נח לעולם,
נח לנחמא, נח לננין, נח לעלויים, נח לתחומים, נח לעולם הזה, נח לעולם
הבא) ושהיה השם גורם. אבל לגבי הקדוש ברוך הוא לא כך.
נח' בהפוך אותיות חן', כמו שנאמר 'ונח מצא חן'. אמר רבי
יוסי, חן היינו נח. בצדיקים, השם שלהם גורם לטוב. ברשעים,
השם שלהם גורם לרע. בנח כתוב 'ונח מצא חן בעיני ה''. בער
בכור יהודה אתהפכו אותיותיו לרע. ע"ר ר"ע, ר"ע בעיני ה'".
ויזו דהוא אף למי שאינו הגון. ראה בגמרא (נדרים ו): 'וחותי
את אשר אחון' אף על פי שאינו הגון, ורחמתי את
אשר ארחם' אף על פי שאינו הגון.

ובשקל הקדש לרבי משה די ליאון (נשקמה) כתב: תדע לך
כי סוד החסד, יש אדם שהוא עושה חסד עם
הבריות ואינו משגיח אם צדיק או רשע, או אם זך ואם
ישר, אלא כוונתו לעשות חסד. חסד הוא עם העניים ועם
העשירים, עם המתים ועם החיים, ואין צריך להשגיח בשום

יצחק בנו (ראה להלן כא ט) כ^א, שאין צריך למדרגות חסדים^כ, כי אם מגיע לו על ידי אהבת האל יתברך אותו, ועל ידי זה הצדיק מקשר את עצמו למעלה למעלה בחיים הנצחיים, אפלו כשהוא בעולם הזה הגיע לתענוג עולם העליון מחיים הנצחיים. וי^א וזה פירוש הגמרא (ברכות ז.) עולמך תראה בחיך, ויפירוש שעל ידי זה שכל מעשיו ותנועותיו שעושה הכל בקדושה ובטהרה ודבקות ושמחה ובאהבה וביראה, מזה יגיע לו תענוג עולם העליון בזה העולם^כ. וי^א ויש לומר נמי כונת הפסוק (דברים ז ד) 'ואתם הדבקים בה' אלליכם חיים כלכם היום', פירוש על ידי הדבקות

להעלות כל הדברים הגשמיים למעלה, וי^א וזהו להעלות מחמירות הניצוצות הקדושות שיש בהם^כ, דהיינו במאכלו ושתייתו וכדומה, וכל מחשבותיו בעת שעושה הדברים הגשמיים אינו רק להעלות הניצוצות קדושות שבהם, וי^א וצדיק כזה אין צריך לחסדים, פירוש חסד חנם כנ"ל, לתת לו דברים הנצרכים בעולם הזה מצד החסד^כ, * כי השם יתברך משפיע לו כל צרכו על פי שורת הדין הראויה לו על ידי מעשיו הטובים.

הצדיק זוכה לתענוג עליון גם בעולם הזה

וזה פירוש וגמילות חסדים, וי^א מלשון וגמל את

ביאורים

הטובים. כא. לשון הכתוב: 'ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק'. והיינו שנגמל מיניקת אמו. כב. ויתפרש 'גמילות' מלשון 'ויגמל', דהיינו שיפירוש ויבדל מן 'החסדים', כיון שהוא אינו זקוק להם. כג. 'עולמך' היינו

יט. קודם בריאת העולם כשנשפעו האורות יותר מכפי שיכלו הכלים לקבל, נשברו הכלים ועלו האורות למקומם ושורשם, וגם התפזרו ניצוצות בין הקליפות. כ. הצדיק אינו זקוק לקבל חסד חנם וללא סיבה, כיון שהוא ראוי להטבה מצד מעשיו

ציונים

נעמי' (דברים א ג), דהיינו שהוא בעל ואדון להחסדים, אבל הוא אינו צריך לחסדים.

וי^א וזה פירוש הגמרא. בגמרא: כי הווי מפטרי רבנן מבי מבי רבי אמי ואמרי לה מבי רבי חנינא אמרי ליה הכי, עולמך תראה בחיך ואחריתך לחיי העולם הבא ותקותך לדור דורים, לבך יהגה תבונה, פיך ידבר חכמות, ולשונך ירחיש רננות, עפעפיך יישירו נגדך, עיניך יאירו במאור תורה, ופניך יזהירו כוזהר הרקיע, שפתותיך יביעו דעת וכליותיך תעלונה מישירים, ופעמך ירצו לשמוע דברי עתיק יומין.

וכן פירוש וכו'. ראה מה שכתב רבינו (פ' מומות): איתא במשנה (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא וכו'. ויש לדקדק על כפל הלשון. ויש לומר, דהנה הצדיק העובד השם במצות ומשמר את עצמו שלא לעבור חס וחלילה על איזה מצוה קלה, ומהדר אחריה לעשותה כחנקה, אבל אינו במדריגה זו שיבא בהמצוות אל הדבקות הכורא ברוך הוא וחשקות גדול אליו יתברך, לזה הצדיק יש לו לצפות לתשלוש גמול לעולם הבא. אבל יש צדיק שעובד במחשבות טהורות ומדבק את עצמו על ידי המצות בבוא ברוך הוא בדבקות וחשקות גדול, ורואה תמיד רוממותו יתברך, הצדיק הזה הוא מושך תענוגי עולם הבא אליו כאילו נהנה מזיו השכינה בעולם הזה. וזה הצדיק אינו מצפה לתענוגי עולם הבא, כי יש לו תענוגי עולם הבא בעולם הזה. וזהו דאיתא בברכות (י.) שברכו עולמך תראה בחיך, רצה לומר שתזכה שתהיה כל כך צדיק שתהיה בדבקות תמיד ואז תהיה לך תענוגי עולם הבא בחיך.

וכן ויש לומר נמי כוונת הפסוק וכו'. ראה בתפארת שלמה (שער ק"ט): והנה כמו כן הצדיקים הללו הם במסירות נפש ומואסים בכל חיי עולם הזה, רק תשוקתם לעלות למעלה

וי^א ודהיינו להעלות מחמירות הניצוצות הקדושות. בספר הליקוטם (פ' נלשים): שצריך האדם לכיון בעת אכילתו, שהוא מברר כל ניצוצות הקדושה אשר בתוכו, וזה שאמר הכתוב (דברים א ג) 'כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם', ופירושו, כי מה שהוא בחינת אדם, שהוא הרוחניות שבו, אינו מתפרנס מן העשב והלחם והבשר, כי אם מן הקדושה שבתוכו, וזהו 'מוצא פי ה'', כשאמר יהי כך, כי באותו ההבל שאמר יהי כך, בו חס ולח וכו' ומה יחיה האדם, וזהו הכוונה האמיתית שבאכילה. וזה שאמר הכתוב (משלי יג טו) 'צדיק אוכל לשובע נפשו', שאינו אוכל לתועלת הגוף, כי אם לתועלת נפשו שמברר אותם הניצוצות.

וי^א וצדיק כזה אין צריך לחסדים. ראה מה שכתב רבינו (ליקוטי שושנים): הנה אנו מתפללין 'כרחם אב על בנים' כו' (מסלי קנ יג), ולכאורה אין אנו מתפללין שירחם ה' עלינו רק 'כרחם אב', בוודאי רחמי השם יתברך עלינו הם אין קץ. אך נראה, דהנה הרחמים של הבורא ברוך הוא הם כאשר אנחנו הולכים בדרכיו ומתנהגים כשורה, אזי הוא מעורר רחמים עלינו, וחסד הוא לפנים משורת הדין, אף לאינו הגון, כדכתיב (שמואל ג יט) 'וחנותי את אשר אחון', אף על פי שאינו הגון. וזה שאנו מתפללין שנהיה במדריגה זו שלא נצטרך לחסדים, רק שנתקן את מעשינו והוא מרחם עלינו על פי שורת הדין, כן תרחם עלינו.

וי^א מלשון ויגמל את יצחק בנו. ראה מה שכתב רבינו (ליקוטי שושנים): וגמילות חסדים מלשון 'ויגמל יצחק', רצה לומר על ידי עסק התורה יגמול חסדים שלא יצטרך עוד אליהם. וזהו 'גומל נפשו' (משלי יא יז), פירוש, שגומל נפשו מהתאות הבהמיות ומרגיל עצמו בתורה ומצות שעל ידי זה יבא האדם אל הנפש השכלית והדבקות. 'איש חסד', לשון בעל כמו 'איש

ומקמים אמונתו לישיני עפר (תפילת שמו"ע), רצה לומר הניצוצות קדושות שנפלו למטהי, השם יתברך מקים אמונתו להם להעלותם מעפר אל הקדושה. ומהדרגה שלישית 'קהלת יעקב', הינו הדבקות גמור שיש לצדיק, על ידי זה וידיהוא משפיע לכלל ישראל כל טוב, והרי הוא מקהיל 'קהלות יעקב', שהם מסתופפים תחת צל פנפיו להשפיע להם. *

המהדרגה הגבוהה ביותר היא הדביקות בבואר יתברך

ובזה יבאר וידיהוא מאמר הגמרא שבת (פט.), אמר השטן, תורה היכן הוא? אמר לו הקדוש

שיתדבקו עצמכם בהבורא ברוך הוא, יהיה לכם חיים נצחיים גם היום' בעולם הזה פנ"ל.

ג' מדרגות בעובדי ה'

וזה נמי פרוש הפסוק (סג לג ד) 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב'. רמז נמי לשלש מדרגות הנ"ל. 'תורה צוה לנו', פרוש לכלנו צוה ללמד תורתו, אפלו שלא לשמה, וזה 'לנו' כל אחד לפי מדרגתו. שנית, 'מורשה' זה מדרגות שנית הנ"ל, להעלות הניצוצות קדושות, וידיהוא נקראים נחלת אבות פירוע, ונתן לנו השם יתברך בחינת נחלה וירשה זו להעלות הניצוצות קדושות למעלה, וזהו 'מורשה'י. וידיהוא פונת

ביאורים

כלל כלל ישראל ללא יוצא מן הכלל, ואף לאלה שלא זכו ללמוד לשמה. כז. 'מורשה' היינו שהשי"ת נתן לישראל בירושה את עבודת העלאת הניצוצות הנקראים 'נחלה', והם ירושה להם מן האבות. כח. שנפלו למטה כשם שהעפר הוא למטה ובתחתית העולם. כט. ומחמת זה נהיה ראויים לקבל את השפע בדין ולא בחסד. ל. שהוא ענין תפילה והתחברות. לא. כאשר ירד משה רבינו מן השמים עם התורה

שיזכה לראות את העולם הבא כבר ב'חייך' בעולם הזה. כד. ש'היום' היינו העולם הזה, כמו שאמרו בגמרא (פירושין כג.): מאי דכתיב (דברים יז) 'אשר אנכי מצוך היום לעשותם', 'היום' לעשותם ולא למחר לעשותם, 'היום' לעשותם למחר לקבל שכרם. כה. לימוד התורה, התפילה שענינה דביקות גמורה ב', והעלאת ניצוצות הקדושה, שבכך נעשה ראוי לקבלת השפע בדין ולא בחסד, בבחינת גמילות חסדים. כו. 'לנו' משמעו

ציונים

הנקרא עפר ושם הם ישינים. ובבאר מים חיים (פרש"י ואלה): וכל זה נכלל במה שקבעו אנשי כנסת הגדולה בתפילתנו בברכת מחיה מתים, סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישיני עפר, כי כל אלו השמות הם באלו הניצוצות שירדו בשבירת הכלים, אשר נופת תטופנה שפתי זרה, כי הקב"ה נטף טוף נופת צוף דבש המתוק למאוד, ומחיה מבחינת המדות העליונות כמו אהבת ה' ויראתו, ולפאר אותו ולנצח ליצרו ולהודות לו ולהתקשר בו להמליכו על כל אבר ואבר. וידיהוא הוא משפיע לכלל ישראל כל טוב. כדאייתא בגמרא (גיטות פז): כל העולם כולו נזונין בזכותם, והם אפילו בזכות עצמן אין נזונין. כדבר יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת כל העולם כולו נזונין בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת.

ובכתב בתולדות יעקב יוסף (פר' ו): שמעתי ממורי, כל העולם נזון בשביל חנינא בני, שהוא פתח הצינור ושביל השפע לעולם. ועוד כתב (פר' ואמקן): וכמו שהוא בפרט כך הוא בכלל, כי 'צדיק יסוד עולם' (משלי י טז), ובו מעבר השפע לכל העולם שהם שאר איברי הגוף הנקראים המונים. ועל דרך זה אמרו כל העולם נזון בשביל חנינא בני, שהוא השביל והצינור הנקרא רצון וכו'.

וידיהוא הגמרא שבת. בגמ': אמר רבי יהושע בן לוי, בשעה שירד משה מלפני הקדוש ברוך הוא, בא שטן ואמר לפני, רבנו של עולם, תורה היכן היא. אמר לו נתתה לארץ. הלך אצל ארץ, אמר לה תורה היכן היא. אמרה

מעלה להדבק באור העליון ב"ה וכו'. אולם הצדיקים האלו יש להם מעלה כשזוכים להתגלות האור העליון בעולם הזה כמו שיתגלה כבוד ה' לעיני כל בשר יחדיו לעתיד. הנה אז נכון להם גם חיים בעולם הזה, כמו שנאמר 'ואתם הדבקים בה' אלהיכם', או 'חיים כולכם היום', תוכלו לחיות חיים נעימים בעולם הזה. וכן שהם נקראים נחלת אבות כידוע. ראה בשער המצוות (פר' פמס): כי הנה הירושין שהם אחי המת שנמשכה להם הירושה מן אבא ואמא, כי הירושה שהם אורות המלכים עלו למעלה באימא, והרי ירשו אותם אבא ואמא. ואחר כך אבא ואמא נותנים הירושה הזאת לבניהם החדשים הנקראים אחי המת, והוא הנקרא אדם חדש דהוי"ה דמ"ה בבחינת הכלים שבהם, ואלו הכלים החדשים הם היורשים אחי המת הלוקחים ירושה זו שהיא האורות הראשונים דס"ג, וזו נקראת ירושה. ובחינת האורות החדשים שבהם דהוי"ה דמ"ה היא הנקראת מתנה, שנתנם להם אביהם במתנה חדשה עתה, ולא מצד ירושת אחיהם. והנה נתבאר כי גם המלכים דמיתו חיו ונתקנו ונתחברו עם אלו החדשים, והם שני בחינת כלים ורפ"ח ניצוצין דאור שנשארו בתוכם כנ"ל. והנה בתחלה עולין אלו הרפ"ח ניצוצין למעלה באצילות ומתחברין עם היורשים הנזכרים החדשים דמ"ה בסוד העיבור תוך מעוי דאימא. ואלו הניצוצין נקראים נחלה, בסוד נחלת אבות, לפי שלעולם נשארו תוך הכלים הראשונים דס"ג ולא זזו משם אפילו אחר מיתתם, ועליהם נאמר (נמנזר לו ט) 'לא תסוב נחלה ממטה אל מטה אחר' וכו'.

וידיהוא כוונת ומקיים אמונתו לישיני עפר. ראה בסידור האר": 'לישיני עפר' המלכים שמתו ונפלו בקליפות

הים' (קהל 6 ו) פרוש, הנחלים לשון נחלה וירשה, דהינו העלאת ניצוצות קדושות נקראים ירשה כנ"ל, הולכים אל הים העליון. והים אמר אין בי לך אצל בן עמרם, פרוש, שיש עוד למעלה מזו מדרגה שלישית, כמו מדרגת משה רבנו עליו השלום, וביאשהגיע למעלות הדבקות בבורא תתברך בחיים הנצחיים *.

על ג' דברים העולם עומד רמז לג' מדרגות הנ"ל

ונחזור לענין ראשון, על שלשה דברים העולם קיים, על הדין זו תורה, וביפדאיתא (ראה נוסח 1) תורה נמי אקרי דין, באיזה אופן שיהיה

ביאורים

הלומדים שלא לשמה, כיון שגם תורה זו מקובלת לפניו. **לו**. ודאי שעיקר התורה הוא בלימוד לשמה ולא במי שלומד ב'ארץ' דהיינו שלא לשמה ועבור הארציות. **לז**. היא מידת מלכות המקבלת את השפע מן המידות שמעליה. **לח**. הארץ אמרה שעיקר לימוד התורה הוא לא בלומדים שלא לשמה אלא רק אצל הצדיקים שמעלים את ניצוצות הקדושה אל הים'. **לט**. הים השיב שגם דרגתו היא אינה הדרגה העליונה ביותר, יש עוד דרגה מעליה.

בדיו, שאל השטן את הקב"ה היכן התורה. **לב**. הקב"ה השיב לשטן שהתורה בארץ, וכששאל השטן את הארץ והים, השיבו לו שהתורה אינה עמם, עד שאמר לו הקב"ה שישאל את משה רבינו. **לג**. איך אמר השי"ת לשטן שהתורה היא בארץ או בים, אף שנראה שהדבר אינו נכון. **לד**. 'ארץ' מרמזת אל הארציות והחומריות, דהיינו שיש מעלה ללימוד התורה גם כאשר האדם לומד שלא לשמה ועבור איזו תועלת גשמית. **לה**. כוונת תשובת השי"ת לשטן היא שאין לו לקטרג על

ציונים

שכתוב 'ויקרא אלהים לאור יום', וכתוב 'אור זרוע לצדיק', וזה מאיר בסוד של השם הקדוש, שבו ממלא לים הזה שנקרא ה"א תחתונה [אחרונה של השם הקדוש]. וזה שכתוב 'כל הנחלים הולכים אל הים, ו'כל' זה דרגת הצדיק שנקראת 'כל', משום שכל התפנוקים יוצאים ממנו. הנחלים אלו חמש הדרגות שעמו, הולכים אל הים למלא אותה, וזו הדרגה נקראת בת שבע]. **וכיון הים העליון**. בפרסד רמונים (שער כ"ג פ"י): 'ים', שני מדות נקראות ים וכו'. והמלכות נקרא ים להראות כי היא רחבה מלאה מים שקבלה, אמנם נקראת ים כשהיא מקבלת מחכמה, וכן פ' בזהר פרשת בהעלותך (דף קו:) וז"ל: ים כד אתנהירא מנהירו דאבא כדין אקרי ים. ועם היות שכשהיא מקבלת מחכמה נקראת ים, עם כל זאת אינה נקראת ים אלא במדרגה התחתונה אשר לה.

וכיון שהגיע למעלות הדבקות בבורא. ראה בשמונה פרקים (פ"י): וכאשר ידע משה רבינו, עליו השלום, שלא נשארה לו מחיצה שלא הסיר אותה, וכי נשלמו בו מעלות המדות כולן והמעלות השכליות כולן, בקש להשיג מהות השם יתברך על אמתות מציאותו אחר שלא נשאר לו מונע וכו'. **וכיון כדאיתא**. בגמרא: מנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם וכו', ומנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם וכו', ומנין לשנים שיושבין ועוסקין בתורה ששכינה עמו וכו'. וכי מאחר דאפילו חד, תרי מבציע, תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות, חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות. וכי מאחר

לו 'אלהים הבין דרכה' וגו' (לוי כג נג). הלך אצל ים ואמר לו אין עמדי. הלך אצל תהום, אמר לו אין בי, שנאמר (שם פסוק יז) 'תהום אמר לא בי היא יום אמר אין עמדי', 'אבדון ומות אמרו באונינו שמענו שמעה' (שם פסוק נג). חזר ואמר לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, חישתי בכל הארץ ולא מצאתיה. אמר לו לך אצל בן עמרם. הלך אצל משה, אמר לו תורה שנתן לך הקדוש ברוך הוא היכן היא, אמר לו וכי מה אני שנתן לי הקדוש ברוך הוא תורה. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, משה, בדאי אתה, אמר לפניו, רבנו של עולם, חמודה גנוזה יש לך שאתה משתעשע בה בכל יום, אני אחזיק טובה לעצמי. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה הואיל ומיעטת עצמך, תקרא על שמך, שנאמר (מלאכי ג כג) 'זכרו תורת משה עבד' וגו'.

וכיון היינו הצדיק, שהוא מעלה הניצוצות אל הים העליון. ראה בזהר (מ"ח מ"א): האי ימא לעילא אקרי יים, מאי טעמא אקרי ים, אלא בגין ההוא דרגא דצדיק דאמלי להאי ים אקרי יום דכתיב 'ויקרא אלהים לאור יום', וכתוב (מלאכי 3 ב) 'אור זרוע לצדיק'. והאי נהיר ברזא דשמא קדישא דביה אמלי להאי ים דאקרי ה"א תתאה (נמלא דשמא קדישא), הדא הוא דכתיב (קהל 6 ו) 'כל הנחלים הולכים אל הים', כ"ל דא דרגא דצדיק דאקרי 'כל' בגין דכל תפנוקין נפקין מניה, הנחלים אלן חמש דרגין דעמיה הולכים אל הים לאמלי לה והאי דרגא אקרי בת שבע ו-הים הזה למעלה נקרא יים. מה הטעם נקרא ים, אלא משום אותה דרגה של צדיק שממלאת הים הזה נקרא יום,